

2024-02-14

Diarienummer: S2023/02794

Nätverket för Barnkonventionen

Remissvar över betänkandet SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen

Inledningsvis vill vi uttrycka hur positivt det är att barns röster så tydligt har lyssnats in och givits en central plats i utredningen. Nätverket för barnkonventionen tillstyrker och välkomnar utredningens alla förslag.

Sammanfattning

- Nätverket för barnkonventionen tillstyrker alla förslag i utredningen.
- Vi anser, i linje med utredningen, att förslagen är viktiga för barns möjligheter att utkräva sina rättigheter och ser positivt på införandet av dem. De fördelar som utredningens förslag skulle leda till anser vi överväger utmaningarna som följer av införandet av reglerna, häribland ratificeringen av tredje tilläggsprotokollet.
- Det är en förutsättning att barn känner till sina rättigheter för att utkräva dem. Vi vill betona vikten av att myndigheter och andra aktörer inom sina verksamhetsområden förmedlar och tillhandahåller information till barn om deras rättigheter och om hur rättigheterna kan tillgodoses. Information måste vara anpassad efter barnets ålder och förutsättningar, och det är viktigt att försäkra sig om att barnet har förstått informationen samt att barnet får komma till tals.

Deluppdrag 1. Det tredje tilläggsprotokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter om ett klagomålsförfarande

- Vi tillstyrker och välkomnar utredningens förslag om att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande.
- FN:s konvention om barnets rättigheter ställer tydliga krav på att det ska finnas oberoende instanser dit barn och unga kan vända sig när deras rättigheter kränkts.

Sverige har historiskt valt att ansluta sig till och ratificera konventioner historiskt, t ex avseende konventionerna för kvinnors rättigheter och människor med funktionsvariationer samt gjort barnkonventionen till svensk lag. På så sätt är det ett naturligt nästa steg att även detta tilläggsprotokoll ratificeras. Det skulle inte enbart anses utgöra en viktig politisk signal, utan det skulle dessutom ha en direkt påverkan på barns möjlighet att bättre utkräva sina rättigheter och få sina rättigheter tillgodosedda samt visa på att Sverige tar barns rättigheter på allvar.

- Nätverket för barnkonventionen delar utredningens bedömning att det finns utmaningar med en ratificering, till exempel långa handläggningstider som kan påverka barn negativt samt att ett klagomålsförfarande kan skapa höga förväntningar hos ett barn som är svåra att möta. Men barnens möjlighet att få sina rättigheter prövade bör inte nekas på grund av svårigheter som är vuxenvärldens ansvar. Skälen mot att ratificera tilläggsprotokollet är inte i sig tillräckliga för att inte införa det.
- Vi välkomnar de informationskampanjer som föreslås i utredningen för att synliggöra den klagomålsmekanism som blir aktuell med anledning av ratificerandet av protokollet. Det behövs anpassad samt lättillgänglig information för att även barn med funktionsvariationer samt föräldrar som har funktionsvariationer ska kunna ta del av informationen och tillgodogöra sig den.

Deluppdrag 2. Barns reella möjligheter att utkräva sina rättigheter

- Vi tillstyrker utredningens förslag om ökade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter i Sverige.
- Ett uttalat syfte med tilläggsprotokollet är att klagomålsordningen ska komplettera men inte ersätta nationella klagomålsmekanismer. Nätverket för barnkonventionen delar utredningens bedömning om att lagändringar behöver ske för att barn i större utsträckning ska kunna få klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. Detta särskilt då de instanserna och processerna idag, dit barn kan vända sig, har brister och inte i praktiken tillgodoser alla barn deras rättigheter. Vi instämmer med utredningen om att det här är en förändring som behöver ske i tillägg till den internationella klagomekanismen.
- En skrivning som genomgående används i svensk lagstiftning är att barnets åsikter ska mätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad. Men för barn med intellektuell funktionsnedsättning blir detta begrepp missvisande. Speciellt då riktlinjer för bedömning av tillräcklig mognad i en viss fråga saknas, varför detta krav i hög grad kan komma att avgöras utifrån en rättstillämpares egna bedömningsgrunder. Vi anser att det finns stora risker för att barn med kognitiva funktionsnedsättningar inte får komma till tals då avsaknaden av riktlinjer innebär godtyckliga mognadsbedömningar.
- Av 8 § LSS framkommer att insatserna endast kan ges till ett barn över 15 år om detta begär det, om inte barnet uppenbarligen saknar förmåga att ta ställning i frågan. Enligt

Nätverket för barnkonventionen behövs det konkretiseras i lagstiftningen vad det innebär att “uppenbarligen sakna förmåga att ta ställning” samt innebörden av mognadsbegreppet. Här vill vi särskilt påpeka att konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anger att alla har förmågan till självbestämmande, men att vissa kan behöva ett assisterat sådant. Utan en konkretisering av dessa begrepp så blir det ofta att mognadsbedömningen tolkas som så att barn med nedsatt förmåga att kommunicera eller med intellektuella funktionsnedsättningar inte bör höras alls. Detta är varken lagstiftarens intention eller i linje med Sveriges internationella förpliktelser i t.ex. konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, funktionsrättskonventionen.

- Nätverket för barnkonventionen ser positivt på att barn får ökande möjligheter och rättigheter till offentliga biträden. Detta är speciellt viktigt när det saknas stöd hos vårdnadshavare eller andra vuxna i barnets närhet, samt när det finns svårigheter hos barn eller vårdnadshavare att tillgodogöra sig och utkräva sin rätt.
- I 8 § förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) föreslår vi att man byter ut ordet “bestämmer” till “beslutar”. Detta är viktigt för att tydliggöra att ett formellt beslut ska fattas som barnet och dess vårdnadshavare kan informeras om och förhålla sig till.
- Nätverket för Barnkonventionen ser positivt på förslaget att Barnombudsmannen bör få i uppdrag att tillhandahålla en övergripande sammanhållen informationsyta om hur ett barn kan gå till väga för att göra en anmälan, påtala brister och överklaga beslut inom alla de olika områden där barn kan uppleva kränkningar av sina rättigheter. Vi instämmer även i att en ökad kunskap om barns rättigheter och vad de innebär i praktiken är en nödvändighet och en viktig förutsättning för att barn ska kunna utkräva sina rättigheter. Det innebär också ett stort ansvar för domstolar och myndigheter i att fortsätta att se till att barnen får information om och fattar beslut om offentliga biträden samt kan tillgodose sina rättigheter.

Deluppdrag 3. Etablering av barnombud inom civilsamhällesorganisationer

- Vi tillstyrker bedömningen och tillstyrker förslagets utformning.
- Nätverket för barnkonventionen instämmer med utredningen i att det finns ett behov av en aktör som ger stöd till barn med omfattande behov av stöd och hjälp och som av olika anledningar saknar tillräckligt sådant stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet. Vi håller med utredningen om att det finns barn som samhället inte förmått hjälpa. Detta är oftast barn som på olika sätt faller mellan stolarna och som inte får de insatser och det stöd som de behöver eller som utsätts för våld och kränkningar inom ramen för de verksamheter som är avsedda att ge dem skydd och stöd. Den här gruppen löper särskild stor risk att utsättas för rättighetskränkningar.

- Det behöver ske en parallell reform för att stärka och utveckla befintliga samhällsinsatser. Vi vill dock understryka att oavsett hur mycket resursförstärkningar, kunskaphöjande insatser eller andra förstärkningar som tillförs befintliga samhällsinsatser, såsom socialtjänsten, så kommer det alltid att finnas barn som det offentliga inte förmår hjälpa och deras rättigheter behöver stärkas upp.
- Vi vill betona vikten av att det ställs kompetens- och kvalitetskrav på de verksamheter och personer som agerar som barnombud. Det krävs kunskap i myndigheternas olika funktioner och en bred kunskap kring barns olika rättigheter i samhället. Vi anser att barnombudets särskilda roll måste utföras av en professionell med erfarenhet av de system de ska hjälpa barnet att navigera i. Det blir viktigt att den här särskilda rollen och uppgiften för det oberoende barnombudet är tydligt beskriven i Socialstyrelsens föreskrifter för att möjliggöra en framgångsrik implementering som blir hjälpsam för barn.
- Vi anser att det är en fördel att ett oberoende barnombud helt kan stå på barnets sida och helt representera barnets intressen och rättigheter. Detta är inte alltid fallet för en myndighet som påverkas av olika regelverk och uppdrag. Ett oberoende ombud kan även påtala brister för att utveckla och förbättra processen för barn i kontakten med myndigheter. För barn och unga som saknar tillit till myndigheter, på grund av rättighetskränkningar, så kan ett oberoende barnombud från civilsamhället även fungera som en brygga mellan barnet och myndigheter. På så sätt kan barnet, med stöd vid sin sida, bygga upp en tillit till myndigheter. Vi vill dock betona att det oberoende barnombudet ska komplettera myndigheter och inte ersätta det ansvar som myndigheter har.
- Vi vill även betona vikten av att säkra resurstilldelningen till barnrättsbyråer med oberoende barnombud så att verksamhet kan utvecklas och tillgängliggöras för barn över hela landet och för barn med olika funktionsvariationer.
- Vi förespråkar att Socialstyrelsen eller annan myndighet ska få i uppdrag att se till att ett antal barnrättsbyråer fördelat över hela landet behöver uppnå vissa tillgänglighetskrav samt att samtliga barnombud har rätt kompetens att ta emot barn med olika funktionsnedsättningar, såsom intellektuell funktionsnedsättning, autism samt hörsel- och synnedsättningar. Detta kan göras genom ett utökad statsbidrag till de barnombud som uppfyller tillgänglighetskraven.
- Vi betonar vikten av konkreta kriterier för att det ska vara tydligt vilka barn som ska få hjälp av oberoende barnombud samt hur bedömningen ska gå till. Det är av stor vikt att ta höjd för att det kan vara så att många barn vill ha stöd och samhället måste vara redo att möta upp oavsett om man har rätt till stöd eller inte. Även i dessa situationer blir det viktigt med tydlighet och information anpassad efter barnet.

Remissvaret består av underlag från ett flertal organisationer i Nätverket för barnkonventionen. Dokumentet är sammanställt av Maria Olausson och Anna Sperl.

Nätverket för Barnkonventionen, 2024-02-19

Maria Olausson

Anna Sperl